

Denna artikel har publicerats i Församlingslyktan/ Houtskärs kapellförsamlings tidning 3/2017

PRÄSTGÅRDARNA I BORGÅ STIFT, del 7

I föregående artikel (del 6) i denna serie ingick en redogörelse över prästgårdssituationen i Raseborgs prosteri. Vi förflyttar oss i denna artikel något österut, till Mellersta Nylands prosteri. Jag beskriver till först utgångsläget så som det var när prosteriet bildades. När det gäller hur församlingarna är organiserade (som självständiga församlingar eller som församlingar i en kyrklig samfällighet) visar jag på läget i medlet av 2017.¹ I fråga om användningen av de återstående prästgårdarna i de kyrkliga organisationernas ägo beskriver jag situationen i juni 2017.² När det gäller boendeplikten visar artikeln på samma sätt situationen i juni 2017.³ Ett årtal inom parentes invid en specifik prästgård anger prästgårdens ursprungliga byggnadsår. Efter uppförande har de äldre prästgårdarna i Borgå stifts församlingar renoverats i flera repriser.⁴ Det är åtgärder som har utförts som en följd av normal förslitning samt med tanke på modernisering av bostadsstandarden. Åtgärder har i vissa fall utförts med tanke på ändring av utrymmena för att betjäna nya verksamhetsformer. Det kan till exempel vara ändring av utrymmena för ibruktagande som kansli, till arbetsutrymmen eller att användas som festutrymme. Det kan också vara indelning av en prästgårds utrymmen till ett flertal mindre hyresbostäder.⁵

Vid ingången till 1970 var inte Mellersta Nylands prosteri bildat ännu. Dess föregångare Esbo prosteri bildades 1978 och till prosteriet överfördes från Helsingfors prosteri Esbo svenska

¹ Se länkarna till hemsidorna där informationen har hämtats.

² Årsbok för Borgå stift 2016, 78; Därtill specifik information inhämtat från de berörda församlingarna och kyrkliga samfälligheterna, se noterna i anslutning till texten.

³ Texten till denna artikel baserar sig på min högre pastoralavhandling *Prästgårdarna i Borgå stift – en undersökning av utvecklingen för prästgårdarna i Borgå stift åren 1970–2012* (2014), på min kandidatavhandling i träteknologi *Träanvändning och materialval i finska prästgårdar* (2016) samt på min artikel i Församlingslyktan sommaren 2017. Dessutom ingår nytt material från pågående forskning.

⁴ Största delen av de prästgårdar som finns kvar i församlingarnas eller de kyrkliga samfälligheternas ägo på Borgå stift område är byggda före 1960.

⁵ Att indela en stor prästgård till ett större antal mindre lägenheter kan i vissa fall vara en attraktiv och bra lösning. På det sättet kan det ur ekonomisk synvinkel vara mera motiverat att hålla kvar prästgården i församlingens eller den kyrkliga samfällighetens ägo. Samtidigt ger det möjlighet för hyresgästerna till ett boende i en i många fall kulturellt värdefull miljö; Se också Oinonen et al. 2002. Riksdagen. *Skrifligt spörsmål SS 546/2002 rd.*

församling, Tammerfors svenska församling och Vanda svenska församling (som hette Helsinge församling fram till utgången av 1971).⁶ Till Esbo prosteri infogades också Grankulla svenska församling som grundades samma år (1978) som Esbo prosteri bildades.⁷ Esbo prosteris namn ändrades 1 januari 1982 till Mellersta Nylands prosteri. Vid samma tidpunkt överfördes Kyrksläotts svenska församling från Raseborgs prosteri till Mellersta Nylands prosteri.⁸ Det betyder att vid utgången av 1982 hörde till Mellersta Nylands prosteri Esbo svenska församling, Grankulla svenska församling, Kyrksläotts svenska församling, Tammerfors svenska församling och Vanda svenska församling.⁹ Samma församlingar hörde till prosteriet i juni 2017.¹⁰

På Mellersta Nylands prosteris område verkade vid medlet av 2017 sammanlagt 5 kyrkliga samfälligheter. Prosteriets samtliga 5 församlingar tillhörde en kyrklig samfällighet. Ingen av de kyrkliga samfälligheterna hörde ur organisatorisk synvinkel till Borgå stift av den orsaken att de kyrkliga samfälligheterna hade finskspråkig majoritet. Av samfälligheterna hörde 3 till Esbo stift, 1 samfällighet till Tammerfors stift och 1 samfällighet till Helsingfors stift.¹¹ Esbo svenska församling bildar Esbo kyrkliga samfällighet tillsammans med 5 finskspråkiga församlingar och samfälligheten tillhör Esbo stift.¹² Grankulla svenska församling bildar tillsammans med den finska församlingen Grankulla kyrkliga samfällighet och hör också till Esbo stift.¹³ Kyrksläotts svenska församling bildar tillsammans med den finska församlingen Kyrkslätt kyrkliga samfällighet och samfälligheten hör likaså till Esbo stift.¹⁴ Tammerfors svenska församling ingår i en kyrklig samfällighet tillsammans med 4 finskspråkiga församlingar och samfälligheten hör till Tammerfors stift.¹⁵ Vanda svenska församling bildar

⁶ Julbok för Borgå stift 1970, 228–231; Julbok för Borgå stift 1971, 126; Julbok för Borgå stift 1972, 115; Julbok för Borgå stift 1977, 155; Julbok för Borgå stift 1978, 147.

⁷ Julbok för Borgå stift 1978, 147; Backström 2014, 28.

⁸ Julbok för Borgå stift 1981, 132, 138; Julbok för Borgå stift 1982, 136.

⁹ Julbok för Borgå stift 1982, 136.

¹⁰ Årsbok för Borgå stift 2016, 78; <http://www.borgastift.fi/kontakt/prosterierna/> [Läst 02.06.2017].

¹¹ En kyrklig samfällighet bildas av två eller flera församlingar på en kommuns eller en stads område. En kyrklig samfällighet kan också utsträcka sig över flera kommuners/ städers områden. Samfälligheterna sköter administrativa uppgifter till exempel i form av ekonomiförvaltning eller fastighetsskötsel.

¹² <http://www.esboforsamlingar.fi/samfalligheten> [Läst 02.06.2017]; <http://espoonhiippakunta.evl.fi/hiippakunta/> [Läst 08.06.2017].

¹³ <http://www.grankullaforsamling.fi/information-kansli/beslutsfattandet-i-forsamlingen> [Läst 02.06.2017]; <http://espoonhiippakunta.evl.fi/hiippakunta/> [Läst 08.06.2017].

¹⁴ <http://www.kirkkonummenseurakunnat.fi/yhtyma/sv/> [Läst 02.06.2017]; <http://espoonhiippakunta.evl.fi/hiippakunta/> [Läst 08.06.2017].

¹⁵ <https://tamperenseurakunnat.fi/> [Läst 02.06.2017];

https://tamperenseurakunnat.fi/kirkko_tampereella/seurakuntayhtyma [Läst 08.06.2017].

tillsammans med 6 finskspråkiga församlingar Vanda kyrkliga samfällighet. Samfälligheten hör ur organisatorisk synvinkel till Helsingfors stift.¹⁶

År 1970 fanns det 5 prästgårdar på nuvarande (2017) Mellersta Nylands prosteris område.¹⁷ På Esbo svenska församlings område fanns det 1970 totalt 2 prästgårdar, 1 prästgård avsedd för kyrkoherden och 1 prästgård för kaplanen i församlingen.¹⁸ *Prostgården* i Morby (1853) var 2017 i Esbo kyrkliga samfällighets ägo. Prästgården grundrenoverades efter att den nuvarande kyrkoherden tillträdde sommaren 2004. Kyrkoherdefamiljen flyttade in i den nyrenoverade prästgården hösten 2006.¹⁹ Kyrkoherden planerar att gå i pension om ett par år. Han fick personlig befrielse från boendeplikten i februari 2016. Kyrkoherdefamiljen flyttade ut från prästgården i juni 2017. Den generella boendeplikten knuten till kyrkoherdetjänsten fanns kvar. Vid skrivningens tidpunkt var det oklart hur man kommer att göra med prästgården. Den kyrkliga samfälligheten kommer eventuellt att hyra ut den för en tid tills en ny kyrkoherde väljs och flyttar in om ett par år, ifall det inte går så att den generella boendeplikten för kyrkoherden upphävs före det.²⁰ Den tidigare kaplansgården (1923) på *Ingas lägenhet* var i Esbo kyrkliga samfällighets ägo. Den är indelad i 3 bostadslägenheter och var uthyrd till lika många hyresgäster. Prästgården har sanerats och renoverats för ett antal år sedan.²¹ I Grankulla svenska församling har inte funnits prästgård i egentlig mening.²² Den föregående kyrkoherden bodde i församlingens tjänstebostad och den nuvarande kyrkoherden är bosatt i egen bostad.²³

¹⁶ <http://www.vandasvenskaforsamling.fi/delta-och-paverka> [Läst 02.06.2017];

<http://www.helsinginhiippakunta.evl.fi/> [Läst 08.06.2017].

¹⁷ <http://www.borgastift.fi/kontakt/prosterierna/> [Läst 02.06.2017].

¹⁸ Backström 2014, bilaga 2, sida 7.

¹⁹ Godenhjelm 1935, 208. *Suomen pappilat*; Backström 2014, 27; Backström 2016, bilaga 1; Hos förf. Meddelat av Roger Rönnberg 07.06.2017.

²⁰ Hos förf. Meddelat av Roger Rönnberg 02.06.2017; Generell boendeplikt innebär att i detta fall är kyrkoherdetjänsten förenad med boendeplikt i Esbo prästgård; Hos förf. Meddelat av Jorma Jussilainen 07.06.2017.

²¹ Godenhjelm 1935, 208; Backström 2014, 27, bilaga 1; Backström 2016, bilaga 1; Hos förf. Meddelat av Jorma Jussilainen 07.06.2017.

²² Med detta avser jag en prästgård av traditionell typ, med andra ord en separat byggnad. En prästgård kan förvisso också inrymmas i ett större fastighetskomplex, till exempel i ett församlingscenter men det är mera lämpligt att benämna en sådan bostad som *tjänstebostad*. Till exempel i Jakobstad inrymdes bostäder för kyrkoherdarna i en sådan fastighet. Det fastighetskomplexet fungerar numera som gästhem och som hotell i en privat företagares regi.

²³ Backström 2014, 27.

Det har tidigare funnits en kaplansgård (1840-talet) i Kyrkslätt, *Finnsbacka* prästgård som också kallades för *Lilla prästgården*.²⁴ Prästgården fanns på samma sätt som kyrkoherdebostället i Gesterby inne på Porkala (1944–1956) området i Kyrkslätt.²⁵ Församlingen var ännu vid denna tidpunkt odelad och således tvåspråkig.²⁶ Dåvarande kyrkoherden Eric Henricson planerade på 1950-talet att prästgården kunde ha sanerats och renoverats och i ett senare skede tagits i bruk som bostad för prästerskapet i den finska församlingen.²⁷ Men församlingen hade många andra projekt att förverkliga. Bland annat så var restaureringen av kyrkan (1957–1959) resurskrävande och församlingens ekonomi var ansträngd.²⁸ Det framfördes också önskemål bland en del förtroendevalda om att prästgården kunde ha övergått i kommunens ägo.²⁹ Prästgården stod obebodd i väntan på fortsatta beslut och åtgärder. I samband med lantbruksutställningen i Kyrkslätt i juni 1957 utsattes prästgården för vandalism.³⁰ Det åsamkades stora skador på huskroppen, bland annat slogs fönsterrutorna sönder.³¹ I april 1958 beslöt Kyrkoförvaltningsnämnden i Kyrkslätt församling att undersöka prästgårdens lämplighet och användbarhet med tanke på att församlingen skulle delas och att det därför skulle uppstå behov av mera utrymmen.³² Den tvåspråkiga församlingen delades i en svenskspråkig och i en finskspråkig församling årsskiftet 1962–1963.³³ Under 1964 överläts prästgården till ett företags disposition och som hyresvederlag överenskom man om att företaget skulle åta sig att utföra en del reparationer på karaktärsbyggnaden vid kaplansbostället.³⁴ I november 1965 beslöt Kyrkoförvaltningsnämnden att prästgården jämte ladugård ska hyras ut. Nämnden konstaterade vid sitt sammanträde att karaktärsbyggnaden var i dåligt skick men att ladugården var i gott skick.³⁵ Synbarligen ledde inte beslutet om uthyrning till konkreta resultat. Vid sitt sammanträde i juni 1966 beslöt Kyrkoförvaltningsnämnden att fönstren och dörrarna

²⁴ Godenhjelm 1935, 208; Backman 2013, 6–7. *Prästgården i Kyrkslätt – från forntid till nutid*; Kyrkslätt hembygdsförening & Kyrkslätt kommun 2017, 4. *Vårt byggnadsarv – vandring genom Kyrkslätt centrum*.

²⁵ Henricson 1987, 16. *Kyrkan efter Porkala*; Kallioniemi 2005, 296, 303. *Hemmafronten 1939–1945*. Enligt fredsavtalet arrenderades Porkalaområdet till Sovjetunionen. Den 29 september 1944 stängdes alla vägar till området. Innan området överlämnades evakuerades det. Den 18 september 1955 utrymde och tömde Sovjetunionen militärbasen i Porkala; Backman 2013, 6–7; Kyrkslätt hembygdsförening och Kyrkslätt kommun, 2017, 1.

²⁶ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 24.08.1962, § 6. ”Enligt statsrådets beslut av 12.7.1962 delas Kyrkslätt församling den 1.1.1963 på språklig grund [...]”; Henricson 1987, 137.

²⁷ Henricson 1987, 54; Backman 2013, 7.

²⁸ Henricson 1987, 80–91.

²⁹ Henricson 1987, 53.

³⁰ Henricson 1987, 54.

³¹ Henricson 1987, 54; Backman 2013, 7.

³² Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 08.04.1958, § 13.

³³ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 24.08.1962, § 6. ”Enligt statsrådets beslut av 12.7.1962 delas Kyrkslätt församling den 1.1.1963 på språklig grund [...]”; Henricson 1987, 137.

³⁴ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 14.02.1964, § 9; Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 09.03.1964, § 4.

³⁵ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 11.11.1965, § 10.

vid prästgården ska spikas för.³⁶ I juni 1967 beslöt Kyrkoförvaltningsnämnden utreda huruvida det skulle vara möjligt att sanera och renovera prästgården. Därtill skulle utredas om prästgården kunde byggas om till två bostäder och därutöver utrymmen för ungdoms- och annan församlingsverksamhet och vilka kostnader en sådan ändring skulle medföra.³⁷ I det utlåtande som inhämtades konstaterades att en sanering och ombyggnad skulle bli dyr och inte vara ekonomiskt försvarbart. Därför beslöt nämnden att bjuda ut prästgården för rivning. Kyrkoförvaltningsnämnden beslöt därtill att rivningen ska vara slutförd inom 3 månader, i praktiken inom år 1967.³⁸ Trots noggranna efterforskningar har inte tillkännagivanden, meddelanden eller tidningsartiklar över verkställigheten av beslutet hittats. Vi kan endast göra ett väl grundat antagande om att rivningen genomfördes i enlighet med Kyrkoförvaltningsnämndens beslut.³⁹ Därutöver vittnar beslutet att församlingen sålde kaplansboställets mark i slutet av december 1969 till Kyrksläotts kommun om att prästgårdens era därmed var avslutad.⁴⁰ Delar av husgrunden och spår av trädgården på kaplansbostället kan ännu skönjas i terrängen. Ladugården som är uppförd i början av 1900-talet finns ännu kvar på prästgårdstomten.⁴¹ För kyrkoherden i Tammerfors svenska församling finns inga anteckningar om tjänstebostad i annalerna.⁴²

Efter att *Lilla prästgården* hade rivits återstod 1 prästgård i Kyrksläotts svenska församling vid ingången till 1970-talet.⁴³ Kyrkoherdebostället på *Prästkulla lägenhet* (1836) i Gesterby, Kyrkslätt var i juni 2017 i den kyrkliga samfällighetens ägo.⁴⁴ Prästgården renoverades 2012–2013 och kyrkoherden bosatte sig i prästgården med sin familj efter renoveringen.⁴⁵ Efter en tids boende konstaterades att det hade uppkommit fuktskador i en del av fastigheten som inte hade åtgärdats i samband med sanering och renovering. Kyrkoherden fick personlig befrielse

³⁶ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 01.06.1966, § 8.

³⁷ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 13.06.1967, § 3.

³⁸ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 18.08.1967, § 7; Se också Backman 2013, 7.

³⁹ Varken i protokoll eller i tidningsartiklar har genomförandet av rivningen noterats.

⁴⁰ Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 10.09.1969, § 4. Det var 8,6 ha mark som såldes till kommunen; Västra Nyland 30.12.1969. Finnsbacka försäljning godkänd i Kyrkslätt.

⁴¹ Vairimaa, 2016, 16. *Kulttuurimaisemapyöräily Kuninkaantietä Masalasta Ragvaldsiin*; Kyrksläotts hembygdsförening & Kyrksläotts kommun, 2017, 4.

⁴² Godenhjelm 1935, 208; Backström 2014, bilaga 2.

⁴³ Godenhjelm 1935, 208; Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 18.08.1967, § 7; Backman 2013, 7; Backström 2014, bilaga 2, sida 7.

⁴⁴ Godenhjelm 1935, 208; Henricson 1987, 52; Backman 2013, 6; Backström 2014, 27; Backström 2016, bilaga 1.

⁴⁵ Backman 2013, 4; Hos förf. Meddelat av Lars-Henrik Höglund 17.02.2017.

från boendeplikten och familjen flyttade ut från prästgården.⁴⁶ Kyrkoherden gick i pension 1 juli 2017. Boendeplikt fanns fortfarande knuten till kyrkoherdetjänsten. I skrivandets stund är det oklart om den tillträdande kyrkoherden flyttar in i prästgården. Det förutsätter att fuktskadorna åtgärdas före det.⁴⁷

År 1970 fanns det 2 prästgårdar i Helsingfors församling (Vanda svenska).⁴⁸ *Prostgården* i (Helsingfors) Vanda byggdes 1856 och grundrenoverades 1897 efter en brand på övre våningen. Den fungerade tidigare som tjänstebostad för kyrkoherden i den svenska församlingen. Prästgården var i Vanda kyrkliga samfällighets ägo och användes som festutrymme och mötesutrymme.⁴⁹ Den tidigare kaplansgården på *Nilsas lägenhet* i (Helsingfors) Vanda användes en tid som skola för lågstadiets (4 klasser) elever, åren 1963–1967 innan den nya skolan byggdes och stod klar för användning.⁵⁰ Kaplansgården i Vanda revs slutligen 1974.⁵¹

Det har skett en del förändringar på nuvarande Mellersta Nylands prosteri under de senaste årtiondena. Kaplansgården i Kyrkslätt revs 1967.⁵² Församlingen hörde vid tidpunkten till Raseborgs prosteri.⁵³ Kaplansgården i Vanda revs 1974 och vid tidpunkten tillhörde församlingen Helsingfors prosteri.⁵⁴ På prosteriets område fanns vid utgången av 2012 totalt 4 prästgårdar i de kyrkliga samfälligheternas ägo. Av dem fungerade 2 prästgårdar som kyrkoherdeboställen, i Kyrkslätt och i Esbo och kyrkoherdetjänsterna var förenade med boendeplikt.⁵⁵ I juni 2017 hade bägge kyrkoherdarna personlig befrielse från boende i församlingens prästgård.⁵⁶ Av prästgårdarna stod 1 tom i och med att kyrkoherden hade flyttat

⁴⁶ Hos förf. Meddelat av Lars-Henrik Höglund 17.02.2017; Hos förf. Meddelat av Aino-Karin Lovén 27.04.2017.

⁴⁷ Hos förf. Meddelat av Aino-Karin Lovén 27.04.2017; Backström 2017C.

⁴⁸ Julbok för Borgå stift 1970, 230; Julbok för Borgå stift 1971, 126; Julbok för Borgå stift 1972, 115; Backström 2014, bilaga 2, sida 7.

⁴⁹ Godenhjelm 1935, 207; Backström 2014, 28; Backström 2016, bilaga 1;

<http://www.vantaanseurakunnat.fi/kirkot-ja-tilat/seurakuntatilat/pappilan-juhlatila/helsingin-pitajan-pappilan-historia> [Läst 03.06.2017]; <http://www.vantaanseurakunnat.fi/kirkot-ja-tilat/seurakuntatilat/pappilan-juhlatila> [Läst 03.06.2017]; Renoveringen 1897 utfördes enligt arkitekt Theodor Höijers ritningar.

⁵⁰ <http://www.helsingegymnasium.fi/historik.html> [Läst 03.06.2017].

⁵¹ Godenhjelm 1935, 207; Västra Nyland 12.07.1974. Kaplansbostaden Nilsas har rivits; Backström 2014, 28; Backström 2016, bilaga 1.

⁵² Kyrkoförvaltningsnämndens protokoll av den 18.08.1967, § 7; Backman 2013, 7.

⁵³ Henricson 1987, 180, 137. Den tvåspråkiga församlingen delade i en svenskspråkig och finskspråkig församling årsskiftet 1962–1963.

⁵⁴ Se artikel 6 och inledningen i denna artikel.

⁵⁵ Backström 2014, bilaga 1.

⁵⁶ Hos förf. Meddelat av Lars-Henrik Höglund 17.02.2017; Hos förf. Meddelat av Clas Abrahamsson 04.04.2017; Hos förf. Meddelat av Aino-Karin Lovén 27.04.2017; Hos förf. Meddelat av Roger Rönnerberg 02.06.2017.

ut alldeles nyss, 1 stod oanvänd i väntan på saneringsåtgärd och reparation, 1 användes som bostad för 3 hyresgäster och 1 prästgård som mötesutrymme och festutrymme.⁵⁷ Följaktligen var ingen prästgård på Mellersta Nylands prostens område bebodd av präster i medlet av år 2017.

I nästa artikel i denna serie behandlar och redogör jag för prästgårdssituationen i huvudstadsregionen, i Helsingfors prostens område. Där har det skett stora förändringar sedan 1970-talet.

Harry S Backström

⁵⁷ Det är anmärkningsvärt att förhållandevis många prästgårdar i prostens område har bevarats trots att de finns mitt i urban miljö och med storstaden Helsingfors alldeles i närheten. Dessutom är det skäl att notera det faktum att 2 prästgårdar av totalt 6 prästgårdar på det nuvarande prostens område revs på 1960-talet och på 1970-talet. Det var kännetecknande för tidsperioden. Det var en allmän trend i samhället att man gärna rev äldre byggnader och ersatte med nya byggnader enligt nya stilideal. I byggandet användes nya material och med tekniska konstruktionslösningar som inte alltid fungerade i finländska klimatförhållanden. Problem med mögel och fuktskador i offentliga byggnader och som rapporteras i dag är ett bevis på att de nya metoderna i byggandet och de nya materialvalen inte alltid var särdeles genomtänkta och lämpliga. Det fanns en stor övertro på det moderna och vid tidpunkten tekniskt avancerade som i efterskott har visat sig vara problematiskt. Därtill ställer det byggande som utförs under den kalla perioden av året speciella krav på hantering av byggnadsmaterial, bland annat på vilket sätt isoleringsmaterial förvaras innan det tas i användning. Ytterligare kan de arkitektoniska lösningar som ibland förverkligas visa sig vara olämpliga med tanke på det finländska klimatet och vintrar med snömassor och temperaturer som växlar mellan plusgrader och minusgrader. Detta gäller framför allt takkonstruktioner med många vinklar och vrår och där de i finländska förhållanden viktiga utskiftet på vattentaket har minimerats eller helt lämnats bort, förmodligen av utseendemässiga skäl.